

Příloha č. 1 ke ZPRÁVĚ O DRUHÉM KOLE PROCESU NÁRODNÍHO HODNOCENÍ RIZIK PRANÍ PENĚŽ A FINANCOVÁNÍ TERORISMU

Základní rozbor typologie právních forem právnických osob a svěřenského fondu se zaměřením na jejich obecnou míru rizikovosti z hlediska zneužití při praní peněz a financování terorismu

1. Obsah a cíl materiálu

Materiál obsahuje typologii a odlišnosti jednotlivých právních forem právnických osob, které upravuje české právo. Představují se obecné charakteristiky právních forem, jejich typické funkce a využití, transparentnost a kontrolní mechanismy. Pozornost je věnována především právním formám právnických osob soukromého práva. S ohledem na své funkce a využití je obdobně jako právnické osoby představen a analyzován svěřenský fond.

Materiál současně vyhodnocuje obecnou míru rizikovosti jednotlivých právních forem právnických osob, a to z hlediska jejich zneužití v rámci trestné činnosti, tj. konkrétně při legalizaci výnosů z trestné činnosti (praní peněz) a financování terorismu. Zhodnocení rizikovosti se odvíjí od míry naplnění kritérií. Tato kritéria mají povahu právních institutů, se kterými lze obecně spojovat preventivní, ochrannou a kontrolní funkci stran založení a činnosti právnické osoby, respektive svěřenského fondu.

2. Charakteristika právnických osob

2.1 Obecně k právnické osobě

Právnická osoba je organizovaný útvar, jemuž zákon přisuzuje právní osobnost, tj. způsobilost nabývat práva a povinnosti. Na rozdíl od druhého subjektu práva – fyzické osoby (člověka) se jedná o právní konstrukci. Podle české koncepce není právnická osoba schopna právně jednat sama svým vlastním jménem. Vždy tak za ni musí jednat její zástupci, kteří nahrazují její vůli.

Základním právním předpisem upravujícím právnické osoby je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“). Obchodní korporace, tj. právnické osoby, jejichž primárním účelem je podnikání, pak upravuje podrobněji zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obchodních korporacích“ nebo „ZOK“). Některé specifické právnické osoby upravují zvláštní zákony, typicky se jedná o tzv. právnické osoby veřejného práva (viz níže). Úprava právnických osob v občanském zákoníku se podpůrně použije na všechny další, jinými zákony upravené právnické osoby.

Většina právnických osob existuje v určité právní formě.¹ Právní forma právnické osoby představuje jakýsi obecný typ s danými charakteristikami a pravidly, která se k daným právnickým osobám vážou. Přípustné právní formy právnických osob jsou stanoveny a upraveny zákony. Základní právní formou právnických osob je spolek.

¹ Vedle toho existují speciální právnické osoby *sui generis*, které jsou typicky upraveny přímo zákonem (např. Česká tisková kancelář podle zákona č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři).

Právnícké osoby jsou právně odděleny a odlišeny od svých členů/společníků. Majetek právnické osoby je jejím vlastnictvím, nikoliv vlastnictvím členů. Právnícká osoba je tedy majetkově samostatná. Dalším znakem je organizovanost (§ 20 občanského zákoníku), celistvost a vnitřní struktura.

Každá právnická osoba má, vedle názvu a sídla, také určen svůj účel. Obecně se zakazuje založit právnickou osobu, která by sledovala účel porušování zákona, popření či omezení práv druhých osob, podporu násilí a rozněcování nenávisti nebo řízení orgánu veřejné moci bez zákonného zmocnění (§ 145 občanského zákoníku). Stejně tak se zakazuje založit právnickou osobu ozbrojenou nebo s ozbrojenými složkami, ledaže pro ni stanoví výjimku zákon. Právnícká osoba je deliktně způsobilá.

2.2 Dělení právnických osob

Právnícké osoby lze dělit na právnické osoby soukromého a veřejného práva. **Soukromoprávní právnické osoby** upravuje především občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích. Jedná se zejména o následující:

- spolek (a pobočný spolek)
- nadace
- nadační fond
- obecně prospěšná společnost (podle již zrušeného zákona č. 248/1995 Sb.)
- ústav
- společenství vlastníků jednotek
- zájmové sdružení právnických osob (podle již zrušeného zákona č. 40/1964 Sb.)
- veřejná obchodní společnost
- komanditní společnost
- společnost s ručením omezeným
- akciová společnost
- družstvo
- honební společenstvo (podle zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů)

Dále existují právní formy právnických osob, které jsou sice soukromoprávní, ale zdrojovou právní úpravou a svou specifickou povahou u nich je přítomen silný veřejnoprávní rozměr:

- školská právnická osoba
- církev a náboženská společnost a ostatní právnické osoby (podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů)
- politická strana a politické hnutí

Mezi **právnické osoby veřejného práva** pak náleží celá řada specifických právnických osob. Jejich podstatou je veřejný účel. Jejich činnost je ze zákona omezena na určitou oblast a zároveň zákon reguluje jejich řízení a organizaci. K veřejnoprávním korporacím patří především stát a územní samosprávné celky (obce a kraje). Dále např. profesní komory, státní příspěvkové organizace a příspěvkové organizace územních samosprávných celků, veřejné vědecké instituce a další.

Z hlediska rizikovosti nejsou právnické osoby veřejného práva z principu relevantní. Jejich poměry jsou jasně stanoveny ústavními a dalšími zákony, které kogentně normují jejich vnitřní uspořádání, nakládání s majetkem, orgány atd. U právnických osob veřejného práva zásadně není ani smysluplné zjišťování skutečného majitele, jelikož nikdo konkrétní je neovládá ani z nich nemá majetkový

prospěch. Veškeré rozhodování a přerozdělování prostředků v rámci těchto entit probíhá na základě jasných zákonných principů, obecně na základě dělby moci ve státě. Tyto právnické osoby jsou ze své povahy transparentní. Veřejnoprávní právnické osoby jsou limitovány tím, že vznikají a existují ve veřejném zájmu. Riziko jejich zneužití je čistě teoretické, předpokládající zásah do demokratických základů právního státu. Ostatně ani doporučení FATF rizikovost těchto osob nezmiňuje. Z těchto důvodů se další text zaměřuje zásadně na právnické osoby soukromého práva, u kterých je identifikace rizikovosti smysluplná.

Dále lze právnické osoby rozlišovat na **korporace**, založené na principu sdružení osob, a na **fundace**, založené na sdružení majetku. Členem soukromoprávní korporace může být obecně kdokoli (osoby fyzické i právnické), ledaže zákon stanoví něco jiného. Fundacemi jsou nadace a nadační fondy (určité fundační rysy vykazují také ústavy a obecně prospěšné společnosti).²

3. Metoda hodnocení rizikovosti a zvolená kritéria

Všechny právní formy právnických osob a svěřenský fond jsou zkoumány s důrazem na jejich odlišnosti, obecné funkce, transparentnost, kontrolu a typické využití v praxi. Zároveň byly stanoveny jednotné základní faktory rizikovosti, které lze vnímat jako významné a které lze alespoň částečně poměřovat. Jde o faktory jak kvantitativní, tak kvalitativní.

Předem je definováno 5 kritérií, která jsou u daných právních forem vyhodnocována. Jako kritéria byla vybrána: obtížnost vytvoření, oblast činnosti, kontrola, transparentnost a evidence. Tato kritéria jsou bodována bodovou škálou 0 až 5. Číslice 5 vyjadřuje nejvyšší míru rizikovosti. Celková míra rizikovosti určité právní formy právnické osoby je výsledkem součtu dosažených bodů u jednotlivých kritérií.

V rámci celkového vyhodnocení rizikovosti jsou stanoveny tři skupiny rizikovosti podle výsledného součtu bodů z jednotlivých kategorií. Každé právní formě právnické osoby (a svěřenskému fondu) je udělen některý z následujících příznaků:

NÍZKÉ RIZIKO	0 až 9 bodů
STŘEDNÍ RIZIKO	10 až 18 bodů
ZVÝŠENÉ RIZIKO	19 až 25 bodů

K jednotlivým kritériím lze podrobněji uvést následující.

Obtížnost vytvoření

Kritérium vyjadřuje rozsah požadavků kladených na založení a počáteční existenci právnické osoby. Čím více je požadavků, a jsou z hlediska běžné dosažitelnosti náročnější, tím je riziko nižší. Na vyhodnocení kritéria má vliv např. požadavek na formu zakladatelského právního jednání, finanční náročnost založení či požadavek na základní kapitál.

Oblast činnosti

Hodnotí se šíře činností, jaké je možné prostřednictvím právnické osoby vykonávat, jakož i reálný stav (tzn., k čemu je běžně právnická osoba využívána). Čím je oblast činností a využitelnost právní formy právnické osoby širší, tím je riziko větší. Kritérium odráží např. zákonná omezení účelu právní formy.

² Na okraj lze poznamenat, že k veřejnoprávním fundacím patří například Státní fond rozvoje bydlení či Státní zemědělský intervenční fond.

Kontrola

Toto kritérium reflektuje zejména zákonné požadavky na vnitřní kontrolní mechanismy právnické osoby (kontrolní orgány, výroční zprávy, auditované účetní závěrky), ale také na vnější kontrolu (existuje-li). Dále se vyhodnocují požadavky na členy právnické osoby či členy jejích orgánů (bezúhonnost, neslučitelnost funkcí). Zohledňuje se též využití dobrovolné kontroly v praxi. Vyšší nároky na kontrolu snižují rizikovost faktoru.

Transparentnost

Vyhodnocuje se možný vznik a složitost a průhlednost struktury, jejímž prostřednictvím dochází v právnické osobě k rozhodování nebo jejímž prostřednictvím je distribuován určitý majetek. Celkovou transparentnost též ovlivňují požadavky zákona na vnitřní organizaci. Čím je struktura jednodušší a tedy průhlednější, tím je riziko nižší. Např. řetězení právnických osob jako společníků (členů) činí strukturu složitou a potenciálně nejasnou.

Evidence

Kritérium jednak vyjadřuje, v jakém rozsahu jsou o právnické osobě v dané právní formě požadovány údaje k evidování, jednak odráží reálnou možnost dohledání evidovaných údajů a jejich kvalitu (tj. úplnost, přesnost a aktuálnost). Čím je kvantita a kvalita údajů větší, tím je riziko menší. Současně čím méně je celkově evidovaných právnických osob dané právní formy, tím je evidence přehlednější, je větší prostor pro kontrolu a zkvalitňování údajů, což v důsledku může snižovat riziko dané právní formy.

4. Právnické osoby soukromého práva

Právnické osoby soukromého práva jsou charakterizovány svou soukromou povahou. Jejich činnost a účel jsou obecně nezávislé na veřejné moci.³ Účel těchto právnických osob typicky souvisí se soukromými zájmy jejich členů. V případě obchodních korporací je jejich účelem podnikání a rozdělování zisku. Soukromé neziskové právnické osoby pak buď existují s cílem naplňování určitého společného zájmu, anebo za účelem dobročinným či veřejně prospěšným.

Z hlediska rizikivosti je třeba právnickým osobám soukromého práva věnovat zvýšenou pozornost. Otázka jejich založení a činnosti se odvíjí od svobodného rozhodnutí konkrétních fyzických osob. Podmínky založení a vzniku jednotlivých právních forem se liší, v zásadě jde však o relativně snadný, formalizovaný proces. Využití právnických osob k naplňování soukromých zájmů (při podnikání či prostém sdružování) je tak v České republice otevřené a velmi rozšířené.

4.1 Ustavení (založení) a vznik

Okamžik vzniku právnické osoby je zpravidla odlišný od okamžiku založení právnické osoby. Právnická osoba se ustavuje podle § 122 OZ typicky zakladatelským právním jednáním, přičemž okamžikem založení je jeho schválení zakladateli. Zakladatelské právní jednání určí alespoň název, sídlo a předmět činnosti právnické osoby, dále jaký má statutární orgán a jak se vytváří, určí též první členy tohoto statutárního orgánu. Pro zakladatelské právní jednání se vyžaduje písemná forma (§ 124 OZ). Právnickou osobu lze též ustavit zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo způsobem stanoveným jiným právním předpisem.

³ To však nebrání tomu, aby byla právnická osoba založena ve veřejném zájmu.

Český právní systém je založen na registračním principu, tedy ke vzniku právnické osoby (soukromého práva) se standardně vyžaduje její zápis do veřejného rejstříku (§ 126 OZ). Dokud právnická osoba není zapsána ve veřejném rejstříku, není subjektem práv, neexistuje. Veřejné rejstříky vedou příslušné soudy. O zápisu se vede soudní řízení, popř. v některých případech mohou zápisy provádět také notáři. Standardně je řízení o zápisu právnické osoby velmi rychlé; soud zásadně provede zápis nebo rozhodne o návrhu usnesením nejpozději do 5 pracovních dnů (§ 96 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „rejstříkový zákon“). Proces zápisu je totiž do značné míry přizpůsoben elektronické komunikaci a je využíváno údajů ze základních registrů. Soud v řízení zkoumá, zda byly naplněny zákonné požadavky a zda skutečnosti určené k zápisu plynou z předložených listin.

Podle § 145 odst. 1 OZ se zakazuje založit právnickou osobu, jejímž účelem je porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem (hlavní zakázané účely jsou uvedeny výše). Pokud by zakladatelské právní jednání obsahovalo některé ze zákonem zakázaných účelů (§ 145 OZ), rejstříkový soud odmítne návrh na zápis do veřejného rejstříku (§ 86 rejstříkového zákona).

Občanský zákoník též stanovuje, že soud prohlásí právnickou osobu po jejím vzniku za neplatnou i bez návrhu, pokud právní jednání zakladatelů odporuje ustanovení § 145 OZ (§ 129 odst. 1 písm. c) OZ).

4.2 Kontrola

V České republice je v případě soukromých právnických osob obecně nastaven model vnitřní kontroly (sebekontroly). To souvisí s větším důrazem na svobodu a volnost v rámci sdružování prostřednictvím právnických osob. Je zásadně na právnické osobě samé (respektive jejích členech), jak nastaví mechanismy kontroly (v některých případech zákon zřízení kontrolních orgánů vyžaduje). Na řádný výkon činnosti členů statutárního orgánu či na nakládání s majetkem subjektu stát běžně nedohlíží.

Vnější kontrola, tzn. kontrola prováděná orgánem veřejné moci, se zásadně odvíjí od specifické oblasti činností, kterými se právnická osoba zabývá, je-li tato oblast zákonem regulována. Sektorovou kontrolu provádění těchto činností tak provádí např. živnostenské úřady, finanční úřady, České národní banka, Česká obchodní inspekce a mnohé další. Zvýšena kontrola je pak též v konkrétní věci spojena s právnickými osobami, které mají být příjemci veřejných prostředků (veřejné zakázky, veřejná podpora). Speciální režim vnější kontroly pak platí u politických stran a hnutí.

Určitý obecný režim kontroly lze spatřovat za strany rejstříkových soudů ve vztahu k plnění povinností vůči veřejnému rejstříku (ve smyslu rejstříkového zákona). Tato kontrola je však omezená, což je dáno množstvím zapsaných osob a spíše administrativní rolí soudu.

Podle § 9 rejstříkového zákona, jestliže obsah zápisu ve veřejném rejstříku odporuje donucujícímu ustanovení zákona a nelze-li dosáhnout nápravy jinak, rejstříkový soud vyzve právnickou osobu ke zjednání nápravy. Pokud ta ve stanovené lhůtě nezjedná nápravu, může soud i bez návrhu, je-li takový postup v zájmu ochrany třetích osob, rozhodnout o jejím zrušení s likvidací. Soud může k vymožení zápisu též opakovaně ukládat pokuty až do výše 100.000 CZK (srov. § 104 rejstříkového zákona).

Vzhledem k bezplatné a veřejné dostupnosti informací zapisovaných do veřejných rejstříků na internetu lze též hovořit o nezanedbatelném prvku kontroly veřejné. S ohledem na šíři zapisovaných údajů, jakož i zveřejňovaných listin, český veřejný rejstřík poskytuje komukoli množství detailních informací o vnitřním fungování a hospodaření právnických osob. To lze vnímat jako silný prvek transparentnosti.

4.3 Orgány právnické osoby

Právnickou osobu tvoří její orgány, které jsou buď jednočlenné, nebo kolektivní (§ 152 odst. 1 OZ). Právnická osoba typicky jedná členy statutárního orgánu; ti ji zastupují (§ 164 odst. 1 OZ), fakticky tvoří její vůli. Právnickou osobu v určitých věcech zastupují i její zaměstnanci (§ 166 OZ).

Vedle statutárního orgánu tvoří některé právnické osoby také nejvyšší orgán, kontrolní orgány či další orgány. Členy nejvyššího orgánu jsou zásadně sami členové právnické osoby (korporace). Existence kontrolního orgánu svědčí o zvýšené vnitřní kontrole; např. u nadace je kontrolní orgán povinný.

Členové volených orgánů právnické osoby (zejména členové statutárního orgánu) musí být plně svéprávní (§ 152 odst. 2 OZ). Týká-li se však hlavní činnost právnické osoby nezletilých nebo osob s omezenou svéprávností a není-li hlavním účelem právnické osoby podnikání, může zakladatelské právní jednání určit, že členem voleného kolektivního orgánu právnické osoby může být i osoba nezletilá nebo osoba s omezenou svéprávností (§ 152 odst. 3 OZ). Přísnější podmínky pro členy volených orgánů jsou pak zejména u obchodních korporací.

Členem voleného orgánu může být i jiná právnická osoba. Požadavkem zákona pak je, aby bylo možné vždy dohledat fyzické osoby, které takovou právnickou osobu zastupují, tedy fakticky tvoří vůli právnické osoby, o jejíž volený orgán jde (§ 154 OZ). Zákonné podmínky pro člena voleného orgánu pak zásadně platí i pro zástupce člena, který je právnickou osobou (§ 152 odst. 2 OZ, § 46 odst. 3 ZOK).

4.4 Zrušení, likvidace a zánik

Právnická osoba se zrušuje typicky právním jednáním (nejčastěji rozhodnutím příslušného orgánu o zrušení); dále pak uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena, a z dalších důvodů stanovených zákonem (§ 168 OZ). Zrušení právnické osoby předchází jejímu zániku, který nastává zásadně až výmazem právnické osoby z veřejného rejstříku (§ 185 OZ).

Po zrušení právnické osoby se vyžaduje její likvidace (§ 169 OZ), ledaže celé její jmění nabývá právní nástupce, nebo stanoví-li zákon jinak. Pokud se zrušuje právnická osoba po přeměně (fúze, rozdělení a změna právní formy), zrušuje se bez likvidace dnem účinnosti přeměny. Účelem likvidace je vypořádání majetku a dluhů. Likvidace musí alespoň formálně proběhnout i v případě, že právnická osoba nemá žádný majetek ani žádné dluhy. Likvidaci provádí likvidátor, kterého povolá příslušný orgán právnické osoby, případně soud.⁴ Likvidátor má působnost statutárního orgánu.

Podle § 172 OZ soud na návrh toho, kdo na tom osvědčí právní zájem, nebo i bez návrhu, zruší právnickou osobu a nařídí její likvidaci, jestliže mj. vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek, nebo již nadále nesplňuje předpoklady vyžadované pro vznik právnické osoby zákonem.

4.5 Evidování

Všechny právnické osoby soukromého práva podléhají evidenci. Většinou je pro jejich vznik nezbytný zápis do příslušného veřejného rejstříku. O právnických osobách se eviduje velké množství podrobných

⁴ V některých zvláštních zákony stanovených případech subjektů finančního trhu jmenuje likvidátora ČNB; např. u investičních společností, investičních fondů, pojišťoven, zajišťoven, penzijních společností. V případě úvěrových institucí (banky, družstevní záložny) jmenuje likvidátora soud na návrh ČNB.

informací a dokumentů, přičemž převážná většina informací je veřejně dostupná. Obecně lze označit český přístup k evidování údajů o právnických osobách za nadstandardní a posilující transparentnost.

Veřejné rejstříky podle rejstříkového zákona

Běžné právníkové osoby soukromého práva jsou zapsány v některém z veřejných rejstříků podle rejstříkového zákona. Jde o spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní rejstřík a rejstřík obecně prospěšných společností. Veřejné rejstříky vedou tzv. rejstříkové soudy. Zápis do rejstříku lze také od 1. května 2015 provést prostřednictvím notáře.

Veřejný rejstřík je informačním systémem veřejné správy, je veden elektronicky a je volně a zcela zdarma přístupný na internetu (stránka <https://or.justice.cz>). Lze v něm vyhledávat jak podle právnických osob (zejména podle názvu, identifikačního čísla), tak fyzických osob v nich angažovaných. Dostupné jsou též záznamy o již vymazaných právnických osobách.

Již od roku 2013 změny údajů v základních registrech (např. příjmení, adresa atd.) vyvolávají automatickou aktualizaci dat ve veřejném rejstříku. Od dubna 2019 jsou veškerá data z veřejných rejstříků dostupná v režimu tzv. otevřených dat. Otevřená data představují možnost užití dat s minimem omezení, jsou uživatelům dostupná s vynaložením minimálních nákladů. OpenData ISVR jsou dostupná na stránce <https://dataor.justice.cz/>.

Od 6. března 2018 je český obchodní rejstřík propojen s dalšími evropskými obchodními rejstříky. Prostřednictvím tzv. BRIS (*Business Registers Interconnection System*) je mimo jiné umožněno získat základní údaje o všech kapitálových společnostech (s.r.o. a a.s.) v celé Evropské unii.

V současnosti je zejména ve spolkovém a obchodním rejstříku zapsáno velké množství neaktivních subjektů. Tento stav může působit nepřehlednost, neaktuálnost a zahlcenost registru, což snižuje jeho využitelnost. S ohledem na velký celkový počet zapsaných subjektů není reálné dosáhnout obnovy údajů iniciativou rejstříkových soudů. Proto byla přijata či navržena speciální opatření, která by tento stav měla výrazně zmírnit (viz dále).

Další rejstříky

Většina právnických osob se zapisuje do veřejného rejstříku ve smyslu rejstříkového zákona. Existují však i další veřejné rejstříky podle jiných zákonů, v nichž se evidují specifické právnické osoby; jde o

- školské právnické osoby (zapisované do rejstříku školských právnických osob vedeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy),
- registrované církve a náboženské společnosti a další právnické osoby dle zákona o církvích a náboženských společnostech (zapisované do příslušných rejstříků vedených Ministerstvem kultury),
- honební společenstva (zapisovaná do rejstříku honebních společenstev vedených místně příslušnou obcí s rozšířenou působností) a
- politické strany a hnutí (zapisované do rejstříku stran a hnutí vedeného Ministerstvem vnitra).

Obsah i proces zápisu u výše uvedených rejstříků do značné míry odpovídá režimu veřejných rejstříků podle rejstříkového zákona.

Evidence skutečných majitelů

Právnickým osobám soukromého práva a tzv. právním uspořádáním⁵ je stanovena povinnost zápisu jejich skutečného majitele do evidence skutečných majitelů podle zákona č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů (dále jen „zákon o ESM“). Evidenční povinnost dopadá zásadně na všechny standardní právní formy právnických osob soukromého práva. Evidence je částečně veřejná, je vedena příslušnými soudy. Přístup ke všem údajům v evidenci je umožněn pouze zákonem vymezenému okruhu subjektů (zejména orgány veřejné moci nebo tzv. povinné osoby podle § 2 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů).

4.6 Shrnutí

Lze shrnout, že právnické osoby soukromého práva představují relativně otevřený a snadno použitelný instrument. To vychází z demokratických principů českého právního řádu. Svoboda ve využití právnických osob je promítnutím ústavně zaručeného práva na sdružování, vlastnictví a podnikání.

Jsou stanoveny obecně jednotné a srozumitelné požadavky na založení a vznik právnické osoby. Možnost využití či účasti v právnické osobě je omezována minimálně. Proces vzniku je unifikovaný, rychlý a formalizovaný. Vznik, stejně jako zánik právnické osoby, předpokládá registraci orgánem veřejné moci.

Díky velkému množství evidovaných dat lze o právnických osobách získávat podrobné informace. Komplexní systém kontroly právnických osob je pak nahrazen výraznými požadavky na jejich transparentnost. Současně platí, že aktuálnost a úplnost evidovaných údajů závisí do značné míry na přístupu dané právnické osoby. Kontrola plnění evidenčních povinností ze strany orgánů veřejné moci je s ohledem na velké množství zapsaných subjektů omezena.

⁵ Právními uspořádáními jsou svěřenské fondy a jim strukturou nebo funkcemi podobná zařízení řídicí se právem jiného státu a působících na území České republiky (§ 2 písm. a) a b) zákona o ESM).

5. Právní formy právnických osob

V následující části jsou analyzovány jednotlivé právní formy právnických osob soukromého práva.

5.1 Spolek

Spolek je samosprávný a dobrovolný svazek členů (osob) sloužící k naplňování jejich společného zájmu. Z hlediska povinných náležitostí je úprava spolků nejmírnější. Spolek mohou založit nejméně tři osoby se společným zájmem (§ 214 OZ). Hlavní činností spolku nemůže být podnikání; to může být činností vedlejší, pokud napomáhá k plnění hlavního účelu spolku. Zisk z činnosti spolku lze použít pouze pro spolkovou činnost (§ 217 OZ).

Spolek představuje základní právní formu právnické osoby soukromého práva. Spolek je typickou právní formou nestátní neziskové organizace. Původní občanská sdružení se od 1. ledna 2014 považují za spolky (§ 3045 odst. 2 OZ).

Majetek spolku je striktně oddělen od majetku jeho členů. Pro stanovy spolku není vyžadována forma veřejné listiny. Spolek může vést seznam členů. Seznam členů pak může být uveřejněn se souhlasem všech členů, kteří jsou v něm zapsáni; při uveřejnění neúplného seznamu členů musí být z něho patrné, že je neúplný (§ 236 OZ). Členem spolku se může stát obecně kdokoli (§ 232 OZ).

Zásadně je nejvyšším orgánem spolku členská schůze (§ 247 odst. 3 OZ). Fakultativně lze zřizovat kontrolní a rozhodčí komise (§ 262 a násl. OZ). Je-li kontrolní komise zřízena, sestává se alespoň ze tří členů volených členskou schůzí či jiným orgánem dle stanov (ne statutárním). Členství v kontrolní komisi je neslučitelné s členstvím ve statutárním orgánu nebo s funkcí likvidátora (§ 254 OZ).

U spolku nelze předpokládat vznik řídicích struktur (mimo vztahy s pobočnými spolky), jsou tedy zásadně transparentní. Dle údajů Ministerstva spravedlnosti je členem statutárního orgánu funkčního spolku jiná právnická osoba v méně než 1 % případů.

Počet evidovaných subjektů: 102 655 (k 1. březnu 2021).

Je třeba doplnit, že velká část evidovaných spolků je již nefunkčních. Z odhadů Ministerstva spravedlnosti to mohou být až dvě pětiny zapsaných subjektů. Tyto právnické osoby (původní občanská sdružení) jsou již dlouhodobě neaktivní. Potenciál jejich zneužití je malý, avšak spolkový rejstřík jako celek zatěžují. Proto byl novelou rejstříkového zákona (zákonem č. 527/2020 Sb.) zaveden automatický zápis údaje o neaktivitě spolku (odvislého od faktu, že zcela chybí údaje o členech statutárního orgánu); viz § 125a rejstříkového zákona.

Pobočný spolek

Spolek může zřídit pobočný spolek (§ 228 a násl. OZ). Pobočný spolek je také právnickou osobou, jeho právní subjektivita je však odvozená od spolku hlavního (zřizujícího). Zrušením hlavního spolku se zrušují i jeho pobočné spolky. Pobočný spolek může v mnoha ohledech vystupovat samostatně. Závažnější rozhodnutí však často podléhají schválení spolku hlavního.

Údaj o zřízených pobočných spolkách je u hlavního spolku uveden ve spolkovém rejstříku. U pobočného spolku je zase uveden jeho spolek hlavní.

Počet evidovaných subjektů: 26 382 (k 1. březnu 2021).

Záimové sdružení právnických osob

Zájmové sdružení právnických osob je upraveno již zrušeným zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Tyto právnické osoby nemohou od roku 2014 vznikat, stále však existují a řídí se původní úpravou. Zapisují se do spolkového rejstříku. Členy zájmového sdružení mohou být pouze právnické osoby. V ostatním lze zájmové sdružení právnických osob připodobnit ke spolku.

Počet evidovaných subjektů: 1 243 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

K založení spolku jsou třeba tři osoby, pro stanovy však není nutná forma veřejné listiny. Vznik ani fungování spolku není nijak nákladné. Proces zápisu však může trvat déle, než je běžné (dlouhá lhůta 30 dnů podle § 226 odst. 3 OZ). Zákon ponechává spolkům vysokou míru autonomie, kontrolní orgán není obligatorní, byť není výjimkou. Fungování a organizace bývají velmi jednoduché; vlastnická struktura nepřipadá v úvahu. Spolky jsou nejčastěji zájmové, případně také veřejně prospěšné. Spolky nemohou jako hlavní činnost vykovávat podnikání, proto ani standardně negenerují zisk (byť to možné je). Množství spolků a šíře jimi vykonávaných činností mohou znesnadňovat orientaci v sektoru. Spolkový rejstřík je zatížen nekvalitními daty.

SPOLEK	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	5
oblast činnosti	3
kontrola	3
transparentnost	1
evidence	4
STŘEDNÍ RIZIKO	16

Riziko zneužití spolků v oblasti praní peněz a financování terorismu je střední. Uvedené hodnocení platí i ve vztahu k pobočným spolkům a zájmovým sdružením právnických osob.

5.2 Společenství vlastníků jednotek

Společenství vlastníků jednotek je právnická osoba existující za omezeným účelem, a to zajišťování správy domu a pozemku (§ 1194 odst. 1 OZ). Při naplňování svého účelu je způsobilé nabývat práva a zavazovat se k povinnostem. Společenství vlastníků nesmí podnikat ani se přímo či nepřímo podílet na podnikání nebo jiné činnosti podnikatelů nebo být jejich společníkem nebo členem.

Nebylo-li společenství vlastníků založeno dříve, založí je vlastníci jednotek v domě, kde je alespoň pět jednotek, z nichž alespoň čtyři jsou ve vlastnictví čtyř různých osob (§ 1198 OZ). Založení společenství vlastníků jednotek tak je většinou povinné. Stanovy vyžadují formu veřejné listiny (§ 1200 odst. 3 OZ).

Členství ve společenství vlastníků je neoddělitelně spojeno s vlastnictvím jednotky. Podíl každého člena je dán jeho vlastnickým podílem na společných částech. Vedle informací dostupných ve veřejném rejstříku jsou další informace o vlastnících (členech společenství) dostupné v katastru nemovitostí.

Existence kontrolního orgánu není povinná, ale v praxi není výjimečná. Pro členství ve voleném orgánu (zejména statutárním) je vedle plné svéprávnosti nutná také bezúhonnost ve smyslu živnostenského zákona (§ 1205 odst. 2 OZ).

Počet evidovaných subjektů: 71 099 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Existence společenství vlastníků jednotek je zásadně vázána na existenci určité nemovitosti a jeho vznik je při splnění určitých podmínek povinný. Stanovy vyžadují formu veřejné listiny. Vzhledem k omezenému účelu společenství vlastníků jednotek je pak významně omezen i okruh vykonávaných činností. Typický má společenství vlastníků jednotek množství členů (vlastníků jednotek), kteří nejsou jakkoli spřízněni. Organizační struktura je jednoduchá.

SPOLEČENSTVÍ VLASTNÍKŮ JEDNOTEK	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	2
oblast činnosti	1
kontrola	3
transparentnost	0
evidence	2
NÍZKÉ RIZIKO	8

Společenství vlastníků jednotek proto nelze považovat za vhodný nástroj k praní peněz nebo financování terorismu. Rizikovost zneužití je malá.

5.3 Honební společenstvo

Honební společenstva upravuje zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o jednoúčelové právnické osoby vykonávající právo myslivosti (anebo za tímto účelem pronajímající společenstevní honitbu). Výkon práva myslivosti je omezením vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu na ochraně zvěře. Honební společenstva nesmí podnikat a zpravidla nedisponují značnými finančními prostředky (ceny nájmu honiteb se pohybují kolem několika desítek korun za hektar). Svými funkcemi lze honební společenstvo připodobnit společenství vlastníků jednotek.

Členy honebního společenstva mohou být pouze vlastníci nebo spoluvlastníci souvislých honebních pozemků, jejichž výměra v součtu dosahuje alespoň 500 ha. Honební společenstvo zajišťuje výkon práva myslivosti, anebo společenstevní honitbu pronajímá.

Honební společenstvo vzniká dnem registrace honebního společenstva do rejstříku honebních společenstev vedeného místně příslušnou obcí s rozšířenou působností. Rejstřík honebních společenstev je veřejným seznamem (rejstříkem).

Počet evidovaných subjektů: 4 249 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Funkcemi lze honební společenstvo připodobnit společenství vlastníků jednotek. Určujícím účelem je výkon práva myslivosti. Členy jsou výhradně vlastníci honebních pozemků. Honební společenstvo nesmí vlastním jménem podnikat, nesmí se účastnit na podnikání jiných osob a nesmí zřizovat ani organizační složky. Z pohledu rizika praní peněz a financování terorismu nejsou honební společenstva relevantní. Možnost jejich zneužití je minimální, prakticky nemyslitelná.

HONEBNÍ SPOLEČENSTVO	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	1
oblast činnosti	0
kontrola	3
transparentnost	0
evidence	2
NÍZKÉ RIZIKO	6

5.4 Obchodní korporace

Obchodní korporace obecně slouží k provozování podnikatelské činnosti, ke generování a přerozdělování zisku. Z formálního hlediska se za podnikatele považují vždy, bez ohledu na jejich zakladatelské právní jednání či faktickou činnost (§ 421 odst. 1 OZ).

Člen voleného orgánu obchodní korporace musí vedle plné svéprávnosti splňovat též podmínku bezúhonnosti (§ 46 odst. 1 ZOK). Nesmí tedy být pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně a v souvislosti s podnikáním. Dále nesmí být členem ten, u koho nastala skutečnost, která je překážkou provozování živnosti (v některých případech souvisejících s insolvenčí osoby nebo případy, kdy členovi soud nebo správní orgán uložil trest nebo sankci zákazu činnosti týkající se provozování živnosti v daném oboru). V případě člena statutárního orgánu je další překážkou i tzv. diskvalifikace podle § 63 a násl. ZOK (rozhodnutí soudu o vyloučení člena statutárního orgánu z funkce).

Obchodní korporace se dělí na obchodní společnosti a družstva. Obchodní společnosti lze dále dělit na společnosti osobní (veřejná obchodní společnost a komanditní společnost) a společnosti kapitálové (společnost s ručením omezeným a akciová společnost).

Základním znakem osobních společností je sepětí společnosti s konkrétními osobami společníků. Osobní společnost může být založena pouze za účelem podnikání nebo správy vlastního majetku (§ 2 ZOK). U osobních společností není třeba k založení veřejné listiny; postačí písemná forma s úředně ověřeným podpisem (§ 6 ZOK).

Kapitálové společnosti pak nejsou závislé na účasti konkrétních společníků. Podíly jsou zpravidla snáze převoditelné. Zakladatelské právní jednání vyžaduje formu veřejné listiny.

5.4.1 Veřejná obchodní společnost

Společnost je spojena s osobami konkrétních společníků. Výpověď společníka nebo jeho smrt vede ke zrušení společnosti (§ 113 ZOK), nedohodnou-li se ostatní jinak. Společníci solidárně ručí neomezeně za dluhy společnosti. Podíly jsou nepřevoditelné.

Společníci nejsou povinni poskytovat vklady, společnost netvoří povinně základní kapitál. Společníci jsou povinni se osobně účastnit činnosti společnosti. Společnost nemá zákonem předepsanou složitou vnitřní strukturu, k řízení společnosti jsou oprávněni přímo společníci (§ 105 ZOK), společnost nemohou řídit osoby mimo společnost. Kontrolní orgán se standardně nezřizuje.

Počet společníků není omezen, avšak z povahy plyne, že vyšší počet společníků by značně znemožňoval vedení a fungování společnosti. U veřejné obchodní společnosti nelze předpokládat častý vznik řídicích či vlastnických struktur. Dle údajů Ministerstva spravedlnosti jsou společníky veřejné obchodní společnosti pouze fyzické osoby ve více než 90 % případů. Je-li společníkem právnická osoba, vykonává její práva a povinnosti jí pověřený zmocněnec, kterým může být jen fyzická osoba (§ 95 odst. 2 ZOK).

Počet evidovaných subjektů: 5 934 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Veřejná obchodní společnost je pevně spjata s osobami společníků, kterých je prakticky jen několik. Organizační struktura je jednoduchá. I přes relativně jednoduchý proces založení, bez nutnosti větší počáteční investice, je veřejná obchodní společnost pro neomezené ručení společníků využívána v malé míře.

Veřejná obchodní společnost je pro praní peněz a financování terorismu nevhodným nástrojem, a to především s ohledem na neomezené ručení společníků. I s ohledem na relativně malý počet subjektů lze vyhodnotit, že riziko zneužití není značné.

VEŘEJNÁ OBCHODNÍ SPOLEČNOST	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	4
oblast činnosti	3
kontrola	4
transparentnost	1
evidence	3
STŘEDNÍ RIZIKO	15

5.4.2 Komanditní společnost

Komanditní společnost je obchodní korporace, ve které alespoň jeden společník ručí za její dluhy omezeně (komanditista) a alespoň jeden společník neomezeně (komplementář). Komanditní společnost lze obecně považovat za přechod mezi veřejnou obchodní společností (v postavení obdobném jejímu společníkovi je komplementář) a společností s ručením omezeným (v postavení obdobném jejímu společníkovi je komanditista).

Komanditisté ručí společně a nerozdílně za dluhy společnosti pouze do okamžiku zápisu v obchodním rejstříku o úplném splacení svého vkladu (§ 122 ZOK). Statutárním orgánem společnosti jsou pouze komplementáři. O věcech nepříslušících statutárnímu orgánu však rozhodují všichni společníci, přičemž zvláště hlasují komplementáři a zvláště komanditisté. Komplementáři nemají vkladovou povinnost. Komplementářem nesmí být osoba, na kterou se vztahuje omezení podle § 95 odst. 3 ZOK, tj. zejména osoba, na jejíž majetek byl v posledních třech letech prohlášen konkurs. Na komanditistu se toto omezení ze zákona nevztahuje. Kontrolní orgán se standardně nezřizuje. Zisk a ztráta společnosti se dělí mezi společnost a komplementáře. Část zisku, která připadá společnosti, se po zdanění rozdělí mezi komanditisty v poměru jejich podílů. Slabší výkonné postavení komanditisty je vyrovnáno tím, že zásadně nenese ztráty společnosti.

Počet evidovaných subjektů: 665 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Komanditní společnost má smíšenou osobní a kapitálovou povahu. Osobní povaha komanditní společnosti však převažuje. Vzhledem k rozhodujícímu vlivu neomezeně ručících komplementářů na chod komanditní společnosti ji lze z hlediska rizikovosti mít za srovnatelnou s veřejnou obchodní společností. Využití komanditní společnosti v praxi není časté, je jich velmi málo.

Komanditní společnost je pro praní peněz a financování terorismu nevhodným nástrojem. Riziko jejího zneužití není značné.

KOMANDITNÍ SPOLEČNOST	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	4
oblast činnosti	3
kontrola	4
transparentnost	1
evidence	3
STŘEDNÍ RIZIKO	15

5.4.3 Společnost s ručením omezeným

Společnost s ručením omezeným je kapitálová společnost, za jejíž dluhy ručí společníci společně a nerozdílně do výše nesplacených vkladů. Tímto se projevuje její kapitálová povaha; po úplném splacení společník nemůže ztratit více než svůj vklad. Reálně se tak zcela odděluje vlastnictví společnosti a vlastnictví společníků. Každý společník má vkladovou povinnost, minimální výše vkladu však činí pouze 1 CZK. Je proto na rozhodnutí společníků, zda bude mít základní kapitál povahu zajišťovací (při vyšších vkladech) nebo pouze informační, ve vztahu k míře účasti společníka (při zanedbatelných vkladech); toto rozhodnutí však může významně ovlivňovat chování obchodních partnerů.

Zákonná úprava společnosti s ručením omezeným je velmi flexibilní, v mnoha otázkách umožňuje odklon od zákona dohodou společníků. Jedná se mimo jiné o úpravu převoditelnosti podílů, druhů podílů a jejich obsahu. Lze tak například oddělit a různě procentuálně vyjádřit právo na podíl na zisku a právo podílet se na řízení společnosti nebo rozhodnout o vtělení podílu do volně převoditelného cenného papíru (kmenového listu).

Zakladatelské právní jednání vyžaduje formu veřejné listiny. Obecně je však proces založení a vzniku velmi jednoduchý. V případě tzv. zjednodušené (100 eurové) společnosti s ručením omezeným (zakladatelské právní jednání nemůže obsahovat jiné než zákonem požadované informace) celkové náklady na založení a vznik nepřesahují 3.000 CZK. K procesu založení je však třeba doplnit, že zejména společnost s ručením omezeným je předmětem tzv. zakládání na klíč (*ready made* společnosti). Je tak možné velmi rychle od mnohých poskytovatelů získat již existující společnost. Oblíbenost těchto služeb do značné míry zvyšuje rizikovost daných právnických osob.

Primárně o záležitostech společnosti rozhodují společníci. Současně je společnost s ručením omezeným uzpůsobena tomu, aby společníci mohli vložit svou finanční investici do společného záměru bez nutnosti jejich osobní angažovanosti. Často tedy funguje od společníků personálně odlišný management společnosti, který ji profesionálně spravuje v zájmu společníků. Ve společnostech s ručením omezeným může vznikat komplikovaná vlastnická a řídicí struktura. Právnícká osoba může být členem všech orgánů společnosti s ručením omezeným. Mohou tak vznikat složité struktury propojení mnoha osob a společností, které v důsledku zastírají profitující a kontrolující osoby (skutečné majitele).

Velmi častou je však také společnost s ručením omezeným s jediným společníkem, který je současně jednatelem (statutárním orgánem). Společností s ručením omezeným, kde je společníkem a jednatelem zároveň jediná fyzická osoba je více než polovina všech. Kontrolní orgán (dozorčí rada) se

standardně nezřizuje, pouze fakultativně nebo ve specifických případech (např. podle zákon o přeměnách).

Počet evidovaných subjektů: 496 145 (k 1. březnu 2021).

Je třeba doplnit, že nemalá část evidovaných společností s ručením omezeným je neaktivních či nekontaktních. Z odhadů Ministerstva spravedlnosti to může být přibližně 10 % zapsaných subjektů. Tento stav jednak činí obchodní rejstřík neaktuálním, neúplným (zejména stran dokumentů ve sbírce listin) a nepřehledným, jednak lze s těmito neaktivními subjekty spojovat vyšší riziko zneužití. Tyto společnosti totiž mohou, s ohledem na často snadnou převoditelnost podílů, sloužit jako tzv. bílí koně. Mohou tedy být zneužity v trestné činnosti (především pro daňové podvody).

Výše uvedený problém je však již aktuálně umenšen změnou rejstříkového zákona (novelou č. 33/2020 Sb.), která zavádí rušení neaktivních společností bez likvidace. Je tak možné efektivně a administrativně jednoduše postupně eliminovat nefungující a potenciálně rizikové subjekty.⁶

Shrnutí a hodnocení

Společnost s ručením omezeným je typickou a nejhojnější formou obchodní korporace, a to především z důvodu oddělení majetku společnosti a společníka, relativní jednoduchosti založení (zejména oproti akciové společnosti) a široké míry autonomie vnitřních vztahů. Je nejčastěji používána pro drobné a střední podnikání; tvoří více než 90 % všech obchodních společností. Řídicí i vlastnické struktura může být velmi složitá a nepřehledná. Za rizikové lze považovat také množství neaktivních společností s ručením omezeným a oblibu ve využívání společností na klíč. S ohledem na velké množství registrovaných společností s ručením omezeným je celkově snížena přehlednost obchodního rejstříku.

SPOLEČNOST S RUČENÍM OMEZENÝM	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	3
oblast činnosti	5
kontrola	5
transparentnost	5
evidence	3
ZVÝŠENÉ RIZIKO	21

Společnost s ručením omezeným lze ve vztahu k praní špinavých peněz a financování terorismu hodnotit jako rizikovější.

5.4.4 Akciová společnost

Akciová společnost je kapitálová společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií, tj. podílů akciové společnosti ve formě cenného papíru. Akcionářem může být jak osoba fyzická, tak právnická. Akcionář může v jedné akciové společnosti vlastnit i více akcií.

Akciové společnosti jsou koncipovány pro kapitálově náročné podnikatelské záměry. Zakladatelské právní jednání vyžaduje formu veřejné listiny. Je stanovena relativně vysoká částka minimálního základního kapitálu, a to 2.000.000 CZK. Právní forma akciové společnosti je vyžadována ve specifických oborech podnikání (banky, penzijní fondy, autorizované společnosti, pojišťovny a zajišťovny). Akciové společnosti mohou nabízet své akcie k obchodování na evropském regulovaném trhu. Na tyto tzv. kotované společnosti se vztahují širší povinnosti, týkající se zejména forem a kvality informací pro veřejnost ohledně hospodářských výsledků společnosti a jejího řízení.

⁶ Podmínkou zrušení bez likvidace je, pokud společnost (1) nezaloží do sbírky listin účetní závěrky za dvě po sobě jdoucí účetní období a (2) není-li zároveň možné jí doručit výzvu ke splnění povinnosti založit chybějící účetní závěrky do sbírky listin (obchodní korporace je tedy nekontaktní).

Členové společnosti – akcionáři jsou typicky investoři s menším zájmem na řízení společnosti, která je vedena profesionálními manažery. Na spíše investiční charakter účasti v akciové společnosti navazuje i volná převoditelnost akcií. Tu lze stanovami omezit, nikdy však vyloučit.

Akciové společnosti mohou z hlediska vnitřní organizace fungovat jako monistické nebo dualistické.

- Řízení společnosti v dualistickém modelu je svěřeno představenstvu (statutární orgán) a kontrola jeho činnosti dozorčí radě. Členy představenstva a dozorčí rady volí obecně valná hromada.
- V monistickém modelu standardně figuruje pouze jeden orgán (správní rada), jehož členové mají rozděleny řídicí a kontrolní funkce.

Nejvyšším orgánem společnosti je valná hromada, na níž vykonávají akcionáři své právo podílet se na řízení společnosti. Do její působnosti patří např. otázky změny stanov (určí-li tak), rozhodování o změně výše základního kapitálu a volba a odvolávání členů orgánů.

V akciové společnosti může vzniknout velmi komplikovaná vlastnická a řídicí struktura. Právnícká osoba může být členem všech jejích orgánů; výjimkou je předseda správní rady a statutární ředitel akciové společnosti s monistickým systémem vnitřního řízení (další výjimky jsou stanoveny v konkrétních oblastech podnikání). Zákon umožňuje vznik akciové společnosti s jediným akcionářem (akciových společností s jediným akcionářem, kterým je fyzická osoba, je přibližně pětina všech). Akciová společnost musí vést seznam akcionářů, v němž eviduje akcionáře vlastníci akcie na jméno. Údaje zapsané v seznamu akcionářů může společnost používat pouze pro své potřeby ve vztahu k akcionářům. Za jiným účelem může tyto údaje společnost použít jen se souhlasem akcionářů, kterých se údaje týkají, nebo stanoví-li tak zákon, např. za účelem trestního řízení nebo exekuce. V případě akcií na majitele, které mohou existovat pouze jako zaknihované nebo imobilizované, pak existuje výpis z evidence emise nebo z evidence vedené schovatelem, se kterým je společnost oprávněna nakládat stejně jako se seznamem akcionářů. Údaje o akcionářích proto nejsou veřejné a nelze je zjistit z obchodního rejstříku, ledaže jde o akciovou společnost s jediným akcionářem.

Počet evidovaných subjektů: 27 081 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Za rizikový faktor lze u akciových společností považovat především možnost vzniku rozsáhlé vlastnické struktury, která může být při snadné převoditelnosti akcií značně proměnlivá. Stejně tak může představovat problém rozklíčování této struktury vzhledem k neveřejnosti seznamu akcionářů. Zároveň je však limitujícím faktorem náročnost založení, zejména požadavek na základní kapitál. Zákon též klade vyšší nároky na vnitřní kontrolu.

Akciová společnost je z hlediska praní peněz a financování terorismu obecně středně až více riziková.

AKCIOVÁ SPOLEČNOST	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	2
oblast činnosti	5
kontrola	3
transparentnost	5
evidence	4
ZVÝŠENÉ RIZIKO	19

5.4.5 Družstvo

Družstvo je společenstvím neuzavřeného počtu osob, které je založeno za účelem vzájemné podpory svých členů nebo třetích osob, případně za účelem podnikání. Na rozdíl od obchodních korporací mají družstva otevřené členství a proměnlivý základní kapitál. Základní kapitál je závislý na složení členského vkladu přistoupišího člen, nezapisuje se proto do obchodního rejstříku.

Nejvyšším orgánem družstva je členská schůze. Volenými orgány jsou představenstvo (statutární orgán) a kontrolní komise (kontrolní orgán). Namísto členské schůze mohou stanovy družstva s více než 200 členy určit, že její působnost plní zcela či z části shromáždění delegátů. Představenstvu přísluší obchodní vedení družstva. Člen statutárního orgánu nemůže být zároveň členem kontrolní komise. Kontrolní komise se skládá nejméně ze tří členů; kontroluje veškerou činnost družstva a projednává stížnosti členů.

Družstva mohou podnikat. V praxi nakládají i se značnými finančními prostředky, zejména pokud se jedná o tzv. družstevní záložny. Kampaňičky ovšem musí dodržovat množství specifických pravidel ve zvláštních zákonech (přísnější požadavky na základní kapitál, dohled České národní banky apod.).

Speciálními typy družstva jsou bytové družstvo a sociální družstvo, oba jsou vymezeny svým účelem. Bytové družstvo se zakládá jen za účelem zajišťování bytových potřeb jeho členů. Bytové družstvo může provozovat i jinou vedlejší činnost, která však nesmí ohrožovat uspokojování bytových potřeb. Sociální družstvo soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti.

Počet evidovaných subjektů: 13 399 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Družstvo je obchodní korporace tvořená společenstvím nezavřeného počtu členů. Velká část družstev jsou družstva bytová, jejichž činnost je omezená a nejsou tak z hlediska rizikovosti příliš relevantní. Složitější řídicí struktura není zcela výjimečná. Zvláště ve velkých družstvech, kde je shromáždění delegátů, je kontrola členské základny malá a je silný vliv představenstva. Kontrolní orgán je povinný.

Družstva vykazují střední míru rizika zneužití při praní špinavých peněz a financování terorismu.

DRUŽSTVO	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	2
oblast činnosti	3
kontrola	3
transparentnost	4
evidence	3
STŘEDNÍ RIZIKO	15

5.5 Nadace

Nadace je fundací, je tedy založena na principu majetkovém, nikoli členském jako korporace. Nejde o svazek osob, ale o účelově vyčleněný majetek. Nadace se zakládá k trvalé službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu. Podstatou nadace je majetek vyčleněný k takovému účelu. Účel nadace může být (1) veřejně prospěšný, spočívá-li v podpoře obecného blaha, nebo (2) dobročinný, spočívá-li v podpoře určitého okruhu osob určených jednotlivě či jinak

Nadace může podnikat, představuje-li podnikání pouhou vedlejší činností a výtěžky podnikání slouží jen k podpoře jejího účelu. Nadace však podnikat nesmí, vyloučil-li to zakladatel v nadační listině.

Nadace se zakládá nadační listinou, pro niž je nutná forma veřejné listiny (může být založena i pořízením pro případ smrti). Každá nadace má statut, což je základní právní a organizační dokument, který normativně upravuje jednak vnitřní poměry, jednak i některé aspekty vztahů nadace k třetím osobám, především podmínky pro poskytování nadačních příspěvků. Na rozdíl od zakladatelského právního jednání je poměrně jednoduché statut změnit. Statut se ukládá do sbírky listin veřejného rejstříku.

Celková hodnota nadační jistiny, tj. souboru předmětů vkladů do nadace, popřípadě i nadačních darů, musí být alespoň 500.000 CZK. Majetek v nadační jistině musí splňovat předpoklad trvalého výnosu. Nadace sestavuje výroční zprávu, v níž je obsažena účetní závěrka a přehled o veškeré činnosti nadace a její hodnocení. Dále nadace ve výroční zprávě uvádí přehled o svém majetku a závazcích, nadační dary a osoby, jež je poskytly, překročil-li dar výši 10.000 CZK, jak byl majetek nadace použit, komu byly poskytnuty příspěvky vyšší než 10.000 CZK, a zveřejňuje zprávu auditora.

Vnitřní kontrola u nadace je vysoká, protože povinně zřizuje kontrolní orgán, kterým je dozorčí rada či revizor. Pokud nadační kapitál dosahuje výše alespoň 5.000.000 CZK, musí být zřízena dozorčí rada (§ 368 odst. 2 OZ). Kontrolní orgán především dohlíží na výkon působnosti správní rady, kontroluje podmínky poskytování nadačních příspěvků, zjišťuje a upozorňuje správní radu na nedostatky, přezkoumává účetnictví.

Zvýšená vnitřní kontrola vychází z potřeby ochrany majetku nadace, který bude svým původem často od veřejných dárců. U nadací sledujících veřejně prospěšný účel je tedy veřejný zájem na zachování a kontrole majetku odůvodnitelný. Na druhou stranu u nadací sledujících pouze soukromý účel lze široké požadavky na veřejnost údajů a listin ve veřejném rejstříku považovat za diskutabilní. Z tohoto hlediska se může jako výhodnější alternativa nadace se soukromým účelem jevit svěřenský fond, o němž jsou informace v evidenci svěřenských fondů převážně neveřejné.

Členové orgánů nadace nesmí být v pracovním poměru k nadaci. Zákon zakazuje členovi statutárního orgánu, aby souběžně byl též členem orgánu kontrolního. Správní i dozorčí rada mají alespoň tři členy. Členem dozorčí rady nesmí být také likvidátor. Členům orgánů, zaměstnancům a jejich osobám blízkým a zásadně také zakladateli nesmí nadace poskytnout nadační příspěvek (§ 353 OZ).

Některé právnické osoby nadace (a i obecně fundace) zakládat ze zákona nemohou (např. příspěvkové organizace místních samospráv). Zakladatel si může některá práva vyhradit v zakladatelském právním jednání, jinak však zasahovat do fungování fundace po jejím založení nemůže.

Počet evidovaných subjektů: 580 (k 1. březnu 2021).

Nutno zmínit, že nadační rejstřík je z hlediska úplnosti a aktuálnosti velmi kvalitní. To souvisí jednak s tím, že nadací je málo, jednak s důrazem na jejich sebezprezentaci a transparentnost.

Shrnutí a hodnocení

Formální i materiální požadavky na založení a vznik nadace jsou vysoké. Nadační listina musí být ve formě veřejné listiny. Zákon dále klade vyšší nároky na povinné vytvoření kontrolních orgánů a požaduje nemalý majetkový vklad v podobě minimálního nadačního kapitálu. Řídící a vlastnické sktruktura může být u nadací složitější (např. je-li zakladatelem právnická osoba). Nadační rejstřík je s ohledem na nižší počet registrovaných subjektů přehledný a obsahuje ve velké míře kvalitní a aktuální informace. Ve značném rozsahu vede nadace záznamy o osobách poskytujících jí dary.

NADACE	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	2
oblast činnosti	3
kontrola	1
transparentnost	4
evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	11

Nadace je z hlediska praní peněz a financování terorismu obecně méně až středně riziková.

5.6 Nadační fond

Nadační fond je také fundací. Úprava nadačních fondů je oproti úpravě nadací volnější.

Nadační fond má sloužit k účelu užitečnému společensky nebo hospodářsky. Podstatou nadačního fondu je majetek vyčleněný k takovému účelu (soubor vzniklý z vkladů a darů). Nadační fond se od nadace liší především tím, že svému účelu nemusí sloužit trvale a že nevytváří nadační jistinu ani nadační kapitál (majetek fondu tvoří soubor vzniklý z vkladů a darů). Majetek nadačního fondu pak nemusí splňovat předpoklad trvalého výnosu.

Podnikání, stejně jako u nadací, nesmí být hlavním cílem nadačního fondu. Nadačnímu fondu neplyne ze zákona povinnost sepisovat výroční zprávu. Na zakladateli se nechává úprava vnitřní struktury a organizace. I nadační fond povinně zřizuje kontrolní orgán (§ 396 OZ).

Počet evidovaných subjektů: 2 242 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

NADAČNÍ FOND	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	4
oblast činnosti	3
kontrola	2
transparentnost	4

Právní úprava nadačního fondu je mírnější než v případě nadace. Zakladatel má relativní volnost v nastavení fungování nadačního fondu. Absentuje povinnost sestavení výroční zprávy. I přes povinný kontrolní orgán, nejsou kladeny specifické požadavky na jeho členy. Celkový počet nadací je však malý.

evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	14

Riziko zneužití nadačního fondu z hlediska praní peněz a financování terorismu je střední.

5.7 Ústav

Ústav se ustavuje za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky (jeho majetková podstata však převažuje). Od nadací a nadačních fondů se liší úzce vymezeným účelem a relativně významným postavením zakladatele.

Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených (§ 402 OZ). Podnikání může být jen vedlejší činností ústavu a nesmí být na újmu služeb poskytovaných v rámci hlavní činnosti; zisk může být využit jen v rámci hlavní činnosti (§ 403 OZ).

Statutárním orgánem ústavu je ředitel. Dalším obligatorním orgánem ústavu je správní rada, která volí i odvolává ředitele, dohlíží na výkon jeho působnosti a například uděluje předchozí souhlas k některým právním jednáním ústavu. Výkon funkce ředitele a člena správní rady je neslučitelný. Kontrolní orgán (dozorčí rada) není povinný. Významnou osobou je zakladatel ústavu, který i po jeho vzniku může měnit zakladatelské právní jednání (§ 406 odst. 1 OZ). Potenciálně široké pravomoci zakladatele mohou být spojeny s nedostatečným oddělením majetkové sféry jeho a ústavu.

Pro zakladatelské právní jednání se nevyžaduje forma veřejné listiny. Ústav vyhotovuje výroční zprávu (§ 416 OZ). Účetní závěrku a výroční zprávu ústavu ověřuje auditor mimo jiné tehdy, když výše čistého obrátu ústavu překročí 10.000.000 CZK (§ 415 odst. 2 OZ).

Počet evidovaných subjektů: 1 322 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Pro založení ústavu nejsou specifické podmínky, avšak jeho činnosti jsou limitovány. Možné účely ústavu jsou zákonem omezeny (společenská či hospodářská užitečnost). Významný vliv na činnost ústavu může mít i po jeho založení zakladatel, kterým může být i právnická osoba (řídící a vlastnická struktura se tak může větvit a snížit tak transparentnost osoby). Ústav povinně vyhotovuje výroční zprávu. Počet ústavů je malý.

Riziko zneužití ústavu z hlediska praní peněz a financování terorismu je střední.

ÚSTAV	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	4
oblast činnosti	1
kontrola	3
transparentnost	4
evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	13

5.8 Obecně prospěšná společnost

Obecně prospěšná společnost je upravena již zrušeným zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „ZOPS“). Od roku 2014 již nemohou obecně prospěšné společnosti vzniknout, stále však existují a řídí se původní úpravou (na zakládací smlouvě byly vyžadovány úředně ověřené podpisy zakladatelů, v případě jediného zakladatele bylo třeba vyhotovit zakládací listinu ve formě notářského zápisu). Zapisují se do rejstříku obecně prospěšných společností (§ 52 rejstříkového zákona). Obecně prospěšné společnosti mohou

změnit právní formu na ústav, nadaci nebo nadační fond (§ 3050 OZ). Právní úpravou a funkcemi lze obecně prospěšnou společnost připodobnit ústavu.

Obecně prospěšná společnost poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. Výsledek jejího hospodaření (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejích orgánů nebo zaměstnanců a musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena (§ 2 ZOPS).

Vedle statutárního orgánu (ředitel) a nejvyššího orgánu (správní rada) je obligatorním též orgán kontrolní (minimálně tříčlenná dozorčí rada). Ředitel a členové dozorčí rady mohou být pouze fyzické osoby (§ 9a odst. 2 a § 10 odst. 2 ZOPS). Podobně jako v případě ústavu má významnou roli na činnost obecně prospěšné společnosti její zakladatel. Obecně prospěšná společnost se nesmí účastnit na podnikání jiných osob (§ 17 odst. 2 ZOPS). Obecně prospěšná společnost vyhotovuje výroční zprávu. Účetní závěrka a výroční zpráva musí být ověřena auditorem mimo jiné tehdy, když výše čistého obrátu překročí 10.000.000 CZK (srov. § 19 a násl. ZOPS).

Počet evidovaných subjektů: 2 708 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Obecně prospěšné společnosti již nemohou vznikat (formální požadavky na zakladatelské právní jednání však byly zvýšené). Ty stávající fungují jakožto neziskové organizace poskytující veřejnosti obecně prospěšné služby. Významný vliv na činnost může mít i po založení zakladatel, kterým může být i právnická osoba (řídící a vlastnická struktura se tak může větvit). Vnitřní kontrolní mechanismy jsou nadstandardní.

Riziko zneužití obecně prospěšné společnosti z hlediska praní peněz a financování terorismu je střední.

OBEZNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	2
oblast činnosti	2
kontrola	3
transparentnost	3
evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	11

5.9 Školská právnická osoba

Školská právnická osoba je zvláštní typ právnické osoby soukromého práva. Školskou právnickou osobu lze připodobnit k právní formě ústavu. Účelově je však školská právnická osoba značně omezena. Hlavní činností školské právnické osoby je poskytování vzdělávání podle vzdělávacích programů podle zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“), vykonávají tedy činnosti škol a školských zařízení. Případné doplňkové činnosti nesmí být provozovány způsobem, který by omezoval hlavní činnost nebo ohrožoval její kvalitu, rozsah a dostupnost.

Školské právnické osoby se zapisují do rejstříku školských právnických osob (<https://rejstriky.msmt.cz/rejspo/>). Rejstřík je veřejným seznamem (rejstříkem) vedeným Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy. Školská právnická osoba vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku (§ 125 odst. 5 školského zákona). Podmínkou vzniku je současný zápis do rejstříku škol a školských zařízení (§ 157 odst. 3 školského zákona); jsou zkoumány zákonné požadavky pro vzdělávací činnost. Školská právnická osoba může být zřízena jak subjekty veřejného práva (ministerstvo, kraj, obec nebo svazek obcí), tak osobami soukromými (fyzickými i právnickými); srov. § 124 odst. 2 školského zákona. Nejčastěji je zřizovatelem školské právnické osoby církev.

Organizace a struktura je zásadně jednoduchá a průhledná. Podobně jako u ústavu má velký vliv na činnost školské právnické osoby zakladatel, respektive zřizovatel (§ 129 školského zákona). Je-li jím právnická osoba soukromého práva, může být řídicí struktura složitější a transparentnost nižší.

Je-li zřizovatelem soukromá osoba, vyžaduje zákon zřízení dvou volených orgánů: ředitele a rady (§ 130 odst. 2 školského zákona). Jde o požadavek na vnitřní kontrolu. Rada je nejvyšším orgánem, má nejméně tři členy (§ 132 školského zákona). Členem může být jen plně svéprávná fyzická osoba, která nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin a není v pracovněprávním či obdobném vztahu ke školské právnické osobě.

Počet evidovaných subjektů: 356 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

ŠKOLSKÁ PRÁVNICKÁ OSOBA	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	1
oblast činnosti	1
kontrola	3
transparentnost	4

Oblast činnosti školských právnických osob je úzká. K jejich vzniku je současně nutné splnit zákonné podmínky pro výkon specifických vzdělávacích činností. Významný vliv na činnost školské právnické osoby má její zřizovatel. Je-li zřizovatelem veřejnoprávní korporace (např. obec), mizí možnost vzniku složité řídicí struktury. Převážně jsou však školské právnické osoby zřizovány církvemi. U školských právnických osob zřízených soukromou osobou jsou zvýšené zákonné požadavky na existenci a členy nejvyššího orgánu. Počet školských právnických osob je malý, příslušný veřejný rejstřík obsahuje kvalitní informace.

evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	10

Riziko zneužití školské právnické osoby pro praní peněz a financování terorismu je malé až střední.

5.10 Církev a náboženské společnosti

Právní formy církevních právnických osob upravuje zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o církvích“). Jde o zvláštní právnické osoby soukromého práva.

Církví a náboženskou společností se podle zákona o církvích rozumí dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojené shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti. Účel a činnost předmětných právnických osob tak jsou zásadně omezeny.

Právnické osoby podle zákona o církvích se zapisují do rejstříku registrovaných církví a náboženských společností, rejstříku svazů církví a náboženských společností a rejstříku evidovaných právnických osob (http://www3.mkcr.cz/cns_internet/). Rejstříky jsou veřejnými seznamy (rejstříky), vede je Ministerstvo kultury. Církevní právnické osoby vznikají až zápisem do příslušného rejstříku. Nadto i proces založení je dosti složitý (přípravný výbor, podpisy 300 osob u návrhu).

V průběhu registračních řízení je zkoumáno splnění řady podmínek, které mají mimo jiné vyloučit registraci skupin potenciálně nebezpečných či vyvíjejících nelegální činnost. Ministerstvo kultury spolupracuje v těchto řízeních s dalšími orgány (např. s Ministerstvem vnitra, Bezpečnostní informační službou) a se soudními znalci. Ministerstvo může rozhodnutím jím registrovanou právnickou osobu v konečném důsledku zrušit, a to vyvíjí-li nezákonnou činnost (srov. § 3 písm. a), § 5 nebo § 27 odst. 5 zákona o církvích) nebo v případech, kdy po dobu delší než dva roky není ustaven statutární orgán.

Organizace a struktura církevních právnických osob je transparentní, byť může být pro vnějšího pozorovatele složitá. Základní dokument církve a náboženské společnosti musí obsahovat široké množství informací o církvi, zejména o její organizaci a statutárních orgánech (§ 10 odst. 3 zákona o církvích); vše je veřejně přístupné. Stejně tak musí církve a náboženské společnosti v rejstřících evidovat široké množství údajů o jimi založených institucích nebo účelových zařízeních pro poskytování charitativních služeb.

Počet evidovaných subjektů: 4 023, církví a náboženských společností je však pouze 42 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

**CÍRKEV a NÁBOŽENSKÁ
SPOLEČNOST**

Požadavky na založení a vznik církví a náboženských společností jsou nadstandardní. Celý proces vzniku i další existence těchto právnických osob je pod zvýšenou kontrolou orgánů veřejné moci. Oblast činnosti je velmi omezená, církve a náboženské společnosti však mohou disponovat značným majetkem a mohou v jejich rámci působit různé skupiny osob. Řídící struktura a organizace mohou být různorodé, ale jsou zavedeny mechanismy posilující transparentnost. Příslušné veřejné rejstříky jsou velmi kvalitní.

Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	1
oblast činnosti	4
kontrola	4
transparentnost	3
evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	13

Církve a náboženské společnosti obecně, z hlediska formálních hodnotících kritérií, nejsou rizikové. Jejich případné zneužití tedy nesouvisí ani tak s charakterem dané právní formy, ale spíše s konkrétními osobami, které se v rámci církve (nebo náboženské společnosti) mohou sdružovat. Určitá právní osoba proto může být riziková s ohledem na své napojení na rizikové zeměpisné oblasti nebo příklon některých svých členů k náboženskému fundamentalismu. S ohledem na tyto praktické důsledky spojené s institucionalizací náboženství lze mít výsledné riziko za střední.

5.11 Politická strana a politické hnutí

Právní úprava právní formy politické strany a politického hnutí je obsažena v zákoně č. 424/1991 Sb., o sdružování politických stran a politických hnutí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o politických stranách“), který podrobně stanovuje fungování politických stran a hnutí. Jedná se o zvláštní právní osoby soukromého práva.

Politické strany a hnutí jsou prostředkem sdružování občanů za účelem účasti v demokratické politické soutěži (srov. čl. 5, 20 a 22 Listiny základních práv a svobod). Politické strany a hnutí mají být demokratické i vnitřně. Vůle politické strany má být nezbytně utvářena členskou základnou, nikoli pokyny jednotlivců. Založení politické strany nebo hnutí předpokládá petici alespoň 1 000 občanů. Členy stran a hnutí mohou být pouze státní občané České republiky starší 18 let; občan může být členem jen jedné strany nebo hnutí.

Zákon o politických stranách zajišťuje širokou organizační i personální transparentnost politických stran a hnutí. Strany a hnutí obecně vznikají registrací do rejstříku stran a hnutí (<https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran/>). Rejstřík je veřejný seznam (rejstřík) vedený Ministerstvem vnitra, do kterého se zapisují nebo vyznačují zákonem stanovené údaje. Jeho součástí je sbírka listin obsahující stanovy, usnesení o ustavení orgánů, usnesení o změně stanov a usnesení o zrušení strany a hnutí. Rejstřík je každému přístupný.

Zákon o politických stranách také upravuje hospodaření politických stran a hnutí (§ 17 a násl.). Strany a hnutí nesmějí vlastním jménem podnikat, mohou však založit obchodní korporaci nebo se na již založené účastnit jako její společník nebo člen. Předmět činnosti těchto obchodních korporací je však zákonem omezen (např. publikační a propagační činnost, pořádání kulturních, společenských, sportovních, rekreačních, vzdělávacích a politických akcí, atp.). Činnost politické strany či hnutí samé však zásadně limitována není (vyjma podnikání). Oblast činnosti může být potenciálně jakákoli, přičemž logicky bude většinou souviset s participací na politickém životě, propagací a uskutečňováním politického programu.

U politických stran a hnutí je obecně výrazně posílen dohled nad jejich hospodařením prostřednictvím nezávislého Úřadu pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí. Úřadu se

povinně každoročně předkládá finanční zpráva. Úřad také projednává přestupky v oblasti hospodaření politických stran a ukládá za ně správní tresty (až 2.000.000 CZK).

Počet evidovaných subjektů: 271 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Požadavky na založení a vznik politické strany nebo hnutí jsou relativně náročné. Celý proces vzniku i další existence těchto právnických osob je pod zvýšenou kontrolou orgánu veřejné moci. Oblast činnosti však není zásadně omezená. Členové politických strany nebo hnutí navíc mohou mít významný vliv na řízení věcí veřejných (potenciálně politicky exponované osoby). Řídicí struktura a organizace politických stran a hnutí jsou zásadně průhledné. Příslušný veřejný rejstřík je velmi kvalitní. Významným prvkem je vysoká vnější kontrola hospodaření politických stran a hnutí vykonávaná samostatným úřadem.

POLITICKÁ STRANA a POLITICKÉ HNUTÍ	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	1
oblast činnosti	5
kontrola	1
transparentnost	2
evidence	1
STŘEDNÍ RIZIKO	10

Z pohledu rizika praní peněz a financování terorismu nejsou politické strany a politická hnutí příliš významné. Možnost jejich zneužití je malá.

5.12 Odborová organizace a organizace zaměstnavatelů

Odborová organizace a organizace zaměstnavatelů představuje dvě speciální právní formy, jejichž právní základ je dán především Úmluvou Mezinárodní organizace práce č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat. Samostatná právní úprava však chybí. V rozsahu, v jakém to neodporuje jejich povaze, se na odborové organizace a organizace zaměstnavatelů přiměřeně použijí ustanovení upravující právnické osoby a spolky (§ 3025 odst. 1 OZ). Dané pravidlo je však z hlediska praxe velmi neostré a v důsledku svědčí velké volnosti v zakládání, organizaci a struktuře daných právnických osob. Odborové organizace mnohdy vytváří organizačně vyšší celky, tzv. odborové svazy, povětšinou dle profesního zaměření.

Odborové organizace (odborníky) jsou založené na zájmovém principu a mají prosazovat pracovní, hospodářské, politické a sociální zájmy svých členů (zaměstnanců), a to především vůči zaměstnavateli a státu. Obdobné platí i pro organizace zaměstnavatelů (zaměstnavatelské svazy zastupují své členy zejména vůči státu).

Na rozdíl od ostatních právnických osob u odborových organizací a organizací zaměstnavatelů se neuplatní registrační princip (nevznikají zápisem do rejstříku). Jejich založení, vznik i fungování jsou nezávislé na státu. Odborová organizace (a organizace zaměstnavatelů) vzniká následující den po dni, kdy byla příslušnému rejstříkovému soudu doručena informace o založení odborové organizace (§ 3025 odst. 2 OZ, § 121 odst. 1 rejstříkového zákona); soud návrh nemůže odmítnout. Lze tedy hovořit toliko o principu oznamovacím (evidenčním). Tím je zásadně snížena důvěra v řádnost procesu založení. Do značné míry postačuje pro vznik entity v dané právní formě pouhá proklamace sledování vymezených zájmů, přičemž formální požadavky jsou minimální.

Odborové organizace a organizace zaměstnavatelů se zapisují do spolkového rejstříku. Údaje o členech orgánu odborové organizace jsou však zásadně nepřístupné (§ 25 odst. 2 rejstříkového zákona); přístup k nim má pouze soud. Zájem na ochraně členů orgánu odborových organizací zde převažuje nad potřebou informovanosti veřejnosti a transparentnosti.

Počet evidovaných subjektů: 5 922, organizací zaměstnavatelů je však pouze 43 (k 1. březnu 2021).

Shrnutí a hodnocení

Založení odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů je velmi jednoduché. Vznikají pouhým oznámením. Vnitřní poměry nejsou zásadně regulovány, podpůrná úprava spolků se využije pouze přiměřeně. Ačkoli jsou z povahy věci účel a činnost odborových organizací a organizací zaměstnavatelů omezeny, je jejich kontrola značně limitována. Organizační struktura je různě složitá, často se odbory sdružují do profesních či regionálních svazů. Orientace v sektoru je ztížena neveřejností některých údajů ve spolkovém rejstříku.

Velká míra autonomie a omezená kontrola (v případě odborových organizací též neveřejnost důležitých údajů) činí odborové organizace a organizace zaměstnavatelů z hlediska praní peněz a financování terorismu potenciálně zranitelnými. Riziko zneužití je zvýšené.

ODBOROVÁ ORGANIZACE a ORGANIZACE ZAMĚSTNAVATELŮ

Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	5
oblast činnosti	3
kontrola	4
transparentnost	4
evidence	4
ZVÝŠENÉ RIZIKO	20

6. Svěřenský fond

Svěřenský fond představuje oddělené a nezávislé vlastnictví majetku vyčleněného z vlastnictví zakladatele. Vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu vykonává vlastním jménem na účet svěřenského fondu svěřenský správce (§ 1448 OZ). Svěřenský fond je relativně novým institutem českého práva. Byl zaveden spolu s rekodifikací soukromého práva v roce 2014. Svěřenský fond není osobou, a tedy nemá práva ani povinnosti.

Svěřenský fond může sloužit téměř k jakýmkoli účelům (§ 1449 OZ). Hlavním účelem veřejně prospěšného svěřenského fondu nemůže být dosahování zisku. Soukromý svěřenský fond pak může sloužit k prospěchu určité osoby a může v něm být dosahováno zisku. Drtivá většina svěřenských fondů jsou soukromé.

Podobně jako u právnické osoby lze odlišit okamžik zřízení a okamžik vzniku svěřenského fondu. Svěřenský fond je zřízen, když svěřenský správce přijme pověření ke správě (§ 1451 odst. 1 OZ). Ač nejde o osobu, ke vzniku svěřenského fondu se vyžaduje jeho zápis do evidence svěřenských fondů (§ 1451 odst. 2 OZ). U svěřenských fondů se tak zásadně uplatní registrační princip (pokud byl svěřenský fond zřízen pořízením pro případ smrti, vznikne již smrtí zůstavitele a do evidence se zapíše poté).

Založení svěřenského fondu se z praktického hlediska jeví relativně složitě, avšak formálních požadavků je minimum. Statut svěřenského fondu vyžaduje formu veřejné listiny; statut je základním dokumentem určujícím především vyčleněný majetek, účel a podmínky plnění ze svěřenského fondu (srov. § 1452 OZ). V rámci fungování svěřenského fondu lze rozlišovat několik klíčových osob, které mají různá práva a povinnosti. Jde o zakladatele, svěřenského správce, obmyšlené a případně osobu oprávněnou k výkonu dohledu nad správou svěřenského fondu.

Zakladatelem může být fyzická nebo právnická osoba. Může jich být i více. Právní úprava svěřenského fondu je dosti jednoduchá a flexibilní. Mnoho věcí je tak ponecháno na vůli zakladatele. Jeho případná ingerence do fungování svěřenského fondu není zásadně limitována, respektive je i předpokládána (odvolává svěřenského správce, dohlíží nad správou).

Svěřenským správcem může být zásadně každá svéprávná fyzická osoba; speciální zákony⁷ umožňují v pozici svěřenského správce osobu právnickou (§ 1453 OZ). Svěřenským správcem může být také zakladatel nebo obmyšlený; v takovém případě však musí svěřenský fond mít ještě dalšího svěřenského správce, kterým je osoba třetí (§ 1454 OZ). Svěřenský správce spravuje vyčleněný majetek, náleží mu tzv. plná správa (dbá o rozmnožení majetku). Ačkoli svěřenský správce vykonává vlastnická práva k majetku vloženému do svěřenského fondu, není jeho vlastníkem (§ 1448 odst. 3 OZ). Pozici svěřenského správce lze pojímat jako pozici příkazníka. Svěřenský správce při správě postupuje dle pravidel statutu, následuje v něm dříve vyjádřené pokyny a vůli zakladatele. Nejedná přitom za zakladatele, ani nutně v jeho prospěch.

Obmyšleným je ten, komu má být ze svěřenského fondu plněno. Určuje jej typicky zakladatel ve statutu, případně svěřenský správce (srov. § 1457 OZ). Obmyšlený obecně také, vedle zakladatele, dohlíží nad správou svěřenského fondu. Obmyšlená osoba nemusí být často hned známá, či existovat. Záleží na konkrétních podmínkách statutu. V některých případech zákon počítá také s pozicí tzv. **protektora**, tj. osoby oprávněné k výkonu dohledu nad správou svěřenského fondu (§ 1464 OZ), přičemž s požadavkem na osobu v jakési kontrolní funkci může počítat fakultativně statut.

Svěřenské fondy se od roku 2018 zapisují do evidence svěřenských fondů. Jejich povinná registrace zmenšila riziko jejich zneužití a učinila je transparentnějšími. Na evidenci svěřenských fondů lze funkčně a z hlediska procesu zápisu pohlížet jako na veřejný rejstřík. Evidenci vedou příslušné soudy, z větší části je neveřejná (<https://isesf.justice.cz/>). Do evidence se zapisuje řada informací o svěřenském fondu a o osobách v něm angažovaných, součástí evidence je sbírka listin (do ní se vkládá např. statut). Veřejně dostupné jsou zásadně jen kontaktní údaje svěřenského správce a identifikační údaje svěřenského fondu (označení, účel, den vzniku, identifikační číslo). K neveřejným údajům mají umožněn dálkový přístup jen zákonem vyjmenované státní orgány a další osoby (srov. § 65e odst. 3 rejstříkového zákona).

Počet evidovaných svěřenských fondů: 2 731 (k 1. březnu 2021).

⁷ Např. zákon o investičních společnostech a investičních fondech.

Shrnutí a hodnocení

Svěřenský fond představuje specifický nástroj pro správu majetku a jeho dlouhodobé zachování či rozmnožení. Povaha non-subjektu je však pro české právo nezvyklá. Právní úprava je velmi volná a umožňuje svěřenské fondy využívat pro neomezenou škálu účelů. Zákonné požadavky na vnitřní kontrolu či osoby figurující ve fondu jsou minimální. Z hlediska kontroly lze negativně nahlížet též na možnost kumulace pozice svěřenského správce, zakladatele a obmyšleného. Svěřenský fond mimo jiné umožňuje do jisté míry ukrýt vlastnictví (právně jej nevlastnit) a současně majetek kontrolovat. Pozice zakladatele může být velmi silná. Řídící a vlastnická struktura může být velmi složitá; ve svěřenských fondech jsou často spravovány podíly v obchodních korporacích. Netransparentnost institutu může být rizikem. Pozitivní je zavedení registrace svěřenských fondů a centralizovaná evidence s množstvím údajů, která není z komparativního hlediska běžná.

Celkově je svěřenský fond z hlediska praní peněz a financování terorismu hodnocen jako více rizikový.

SVĚŘENSKÝ FOND	
Kritérium	Riziko
obtížnost vytvoření	4
oblast činnosti	5
kontrola	5
transparentnost	5
evidence	3
ZVÝŠENÉ RIZIKO	22

7. Souhrnná tabulka hodnocení

Právní forma (a svěřenský fond)	Kritéria					Body celkem	RIZIKO
	Obtížnost vytvoření	Oblast činnosti	Kontrola	Transparentnost	Evidence		
Honební společenstvo	1	0	3	0	2	6	NÍZKÉ
Společenství vlastníků jednotek	2	1	3	0	2	8	NÍZKÉ
Politická strana a hnutí	1	5	1	2	1	10	STŘEDNÍ
Školská právnická osoba	1	1	3	4	1	10	STŘEDNÍ
Obecně prospěšná společnost	2	2	3	3	1	11	STŘEDNÍ
Nadace	2	3	1	4	1	11	STŘEDNÍ
Ústav	4	1	3	4	1	13	STŘEDNÍ
Církev a náboženská společnost	1	4	4	3	1	13	STŘEDNÍ

Nadační fond	4	3	2	4	1	14	STŘEDNÍ
Veřejná obchodní společnost	4	3	4	1	3	15	STŘEDNÍ
Komanditní společnost	4	3	4	1	3	15	STŘEDNÍ

Družstvo	2	3	3	4	3	15	STŘEDNÍ
Spolek	5	3	3	1	4	16	STŘEDNÍ
Akciová společnost	2	5	3	5	4	19	ZVÝŠENÉ
Odborová organizace a org. zaměstnavatelů	5	3	4	4	4	20	ZVÝŠENÉ
Společnost s ručením omezeným	3	5	5	5	3	21	ZVÝŠENÉ
Svěřenský fond	4	5	5	5	3	22	ZVÝŠENÉ

